

Konferencja naukowa „Interpretacje przyrody w przeszłości. Rozumienie, znaczenia, symbole”, Toruń 15–16 listopada 2018



<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2019.022>

W dniach 15–16 listopada 2018 roku na Wydziale Nauk Historycznych w Collegium Humanisticum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyło się sympozjum naukowe pt. „Interpretacje przyrody w przeszłości. Rozumienie, znaczenia, symbole”. Konferencja była już drugim wydarzeniem naukowym z cyklu Natura-Homines-Historia i w założeniu kontynuatką interdyscyplinarnego sympozjum z 24–25 listopada 2016 roku. Została zorganizowana przez Instytut Historii i Archiwistyki UMK na Wydziale Nauk Historycznych UMK w Toruniu oraz Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Toruniu. W Komitecie organizacyjnym zasiadali dr hab. Piotr Oliński prof. UMK, dr hab. Radosław Piętka oraz dr hab. Wojciech Piasek. Funkcję sekretarzy pełnili mgr Paweł Mateusz Modrzyński oraz mgr Piotr Kołodziejczak. Jako, że konferencja miała charakter interdyscyplinarny, referenci reprezentowali różne kręgi i działy nauki takie jak: historia epoki klasycznej, mediewistyka, historia epoki nowożytnej, historia kościoła/religijności, filologia klasyczna, antropologia kulturowa, socjologia, metodologia historyczna, seminologia kultury, historia sztuki, archeologia, historia wojskowości.

Konferencję otworzyły powitania ze strony organizatorów. Pierwszy referat wygłosiła Anna Wajda z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. W swoim wystąpieniu zatytułowanym „Funkcja przyrody w Biblii i w mitologii – podobieństwa i różnice” prelegentka podała definicje „natury” oraz „przyrody” w kontekście Biblii, a także definicję „mitu”. Referentka posłużyła się kilkoma przykładami w tym m.in. mitem o Korze i Demeter oraz postacią potwora morskiego Lewiatana ze Starego Testamentu. W wystąpieniu podkreślono fakty symboliki biblijnej w tym nierozzerwalność człowieka ze światem przyrody i jego odpowiedzialność za ten świat. Prelegentka dokonywała również porównań motoryki Biblii oraz mitów antycznych. Kolejny referat wygłosiła Lucyna Rotter, również reprezentująca Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Jej odczyt był zatytułowany: „Florarium christianum a Florarium profanum. Różnice i podobieństwa w semantycznym postrzeganiu świata flory”. Prelegentka przedstawiła symbolikę poszczególnych gatunków roślin i kwiatów m.in.: róży, goździka, figi, gruszy i pomidora, zwracając jednocześnie uwagę na znaczenie postaci Maryi, przedstawień nagrobków cmentarnych oraz erotycznych zagadnień związanych z symboliką poszczególnych roślin-kwiatów. W kolejnym referacie autorstwa Sylwii Konarskiej-Zimnickiej z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach pt. „Świat roślin a influencja kosmiczna w poglądach późnośredniowiecznych astrologów krakowskich” zostały przedstawione rozważania odnośnie ciał niebieskich takich jak Saturn, Mars, które w owych czasach uznawano za szkodliwe dla roślin. W referacie pojawiły się również Wenus i Księżyc. Wystąpienie zatytułowane „Jeleń w średniowiecznej przestrzeni kulturowej (charakterystyka, symbolika, pożytki)” przygotowała Beata Wojciechowska z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Prelegentka zaczęła od antycznych korzeni symboliki zwierzęcia, posiłkując się w tej mierze m.in. mitologią. W referacie posłużono się bestiariuszami jak i źródłami innej natury chociażby *Speculum Naturale* czy *Livre de chasse*. Referat zakończył pierwszy panel, po którym utworzono panel dyskusyjny. Pierwszy etap konferencji zakończyła przerwa kawowa.

Drugi panel konferencji dotyczył świata antycznego. Jako pierwsza wystąpiła Lucyna Kostuch z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach z referatem zatytułowanym „Polemos, mache, eirene. Wojna i pokój

w wiecie antycznych zwierząt”. W referacie przeanalizowano występowanie w źródłach antyku walk ludzi ze zwierzętami – wojen zorganizowanych oraz indywidualnych pojedynków. Kolejny referat zatytułowany „Kwiaty w Arkadii. Wędrówki motywów” przedstawiła Elżbieta Wesołowska z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. W referacie podkreślono rolę narcyza oraz faktu istnienia Arkadii jako krajobrazu leśnego. Panel zakończyła owocna dyskusja, po której nastąpiła przerwa obiadowa.

Trzeci panel konferencji rozpoczął się od referatu Aleksandry Arndt z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Obiektem rozważań prelegentki były *Georgiki* Wergiliusza w kontekście ekologicznym. W referacie zwrócono m.in. uwagę na wojskowy język Wergiliusza, personifikację roślin, rolę bydła oraz metafory w tym zapładniania ziemi, która uprawia miłość. Kolejny referat wygłosił Radosław Piętka. Omówił w nim legendę, jaka funkcjonowała w świecie antycznym, o tym jak cesarz Oktawian August skutecznie nakazał żabom milczenie. Zwrócono przy tym uwagę na rolę owej przypowieści, która miała ukazać silny autorytet cesarza oraz na symbolikę kulturową, jaka wiąże się z kumkającymi żabami jak i samą ciszą. Ostatni referat w panelu przedstawił Mateusz Marszałkowski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Referent zaprezentował zgromadzonym swoje spostrzeżenia związane z piętnastowiecznymi kodeksami z Pelplina. Głównym obiektem rozważań były przedstawienia-miniatury i sceny inicjalne stworzeń wodnych, które autor referatu zidentyfikował jako ryby (w tym karpiorate, okoniaste, śledziowate i inne). Ostatni referat autorstwa Magdaleny Stuligrosz z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu z powodu nieobecności referentki odczytany został przez Aleksandrę Arndt. Wystąpienie koncentrowało się na pieśniach antycznego greckiego twórcy Pindara. Obiektem analizy były rośliny występujące w owych Pieśniach oraz symbolika z nimi związana.

Kolejny panel rozpoczęło wystąpienie Adama Kucharskiego reprezentującego Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Referat przybliżył zgromadzonym informacje przekazywane przez osiemnastowieczne czasopismo „Magazyn Warszawski” odnośnie polowań na wieloryby. Kolejny odczyt autorstwa Pawła Mateusza Modrzyńskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu skoncentrowany był na przepisach prawnych funkcjonujących w teorii późnośredniowiecznych i wczesnonowożytnych

miast pruskich odnośnie do zwierząt. W referacie omówiono kary, jakie były przeznaczone dla zwierząt szkodników oraz zwierząt, które zabiły człowieka (w tym ukamieniowanie i zagłodzenie na śmierć) oraz symbolikę, jaka była z nimi związana. Kolejny odczyt przygotowany przez Piotra Olińskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu skoncentrowany był wokół przekazów występujących w średniowiecznych kronikach nadbałtyckich. Autor zwrócił uwagę na kilka informacji źródłowych takich jak sztorm z 1304 roku, zima z 1322/1323 roku, powódź 1418 roku oraz kontekst i rolę ich występowania w niniejszych źródłach kronikarskich. Autor podjął również temat karczm wbudowywanych na zamrzniętym Bałtyku. Ostatnie wystąpienie w danym panelu wygłosił Rafał Rosół z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu skoncentrowany był na emblematyce występującej w pojezuickim kościele farnym w Poznaniu. Autor poddał analizie łacińskie inskrypcje z owych emblematów pochodzących z XVIII wieku w kontekście chrześcijańskiej symboliki przyrody.

Drugiego dnia obrad pierwszy panel otworzył referat Kazimierza Maliszewskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wieloletniego badacza kultury staropolskiej i epoki wczesnonowożytnej. Odczyt poświęcony był osobie Johanna Wolfganga Goethego (1749–1832). Referent wskazał, że znany poeta uważał się za uczonego uniwersalnego i dyletanta, choć uznawany był za amatora w tej dziedzinie. Autor skupił się na badaniach przyrodniczych znanego poety oraz roli jego badań dla ówczesnej nauki. Wskazał w tym na odkrycie kości międzyszczękowej występującej u człowieka oraz sporu, jaki ów badacz prowadził z Isaacem Newtonem w dziedzinie optyki. Kolejny referat przygotowany był przez archeolog Magdalenę Majorek z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Referat prezentował wyniki badań przeprowadzonych na wielu stanowiskach w tym Plutach, Fromborku, Gniewie, Kwidzynie, Piasecznie, Toruniu i Gniewkowie. Prelegentka zaprezentowała uczestnikom konferencji motywy roślinne występujące na trumnach z okresu XVIII–XIX wieku. W referacie przedstawiono ciekawe konkluzje odnośnie symboliki roślin umieszczanych na trumnach dziecięcych w kontekście nowożytnej obrzędowości pogrzebowej. W referacie poświęcono nieco uwagi specyfice badań w ówczesnych kryptach. Po niniejszym wystąpieniu miała miejsce dyskusja i przerwa kawowa.

Drugi panel konferencji rozpoczął Aleksander Smoliński z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika specjalista w dziedzinie falerystyki i weksylologii wojskowej, który przedstawił elementy roślinne występujące w polskiej i europejskiej symbolice wojskowej. Zgromadzeni mogli usłyszeć m.in o Wawrzynie (laurze) oraz dębie. Autor posłużył się wieloma przykładami w tym francuską legią honorową, niemieckim krzyżem żelaznym oraz innymi odznaczeniami, odznakami i sztandarami. Kolejne wystąpienie przygotowane zostało przez Filipa Rogalskiej z Instytutu Filozofii i Socjologii Państwowej Akademii Nauk. Zostało poświęcone zjawiskom subiektywizacji oraz dekorporacji. Autor omówił właściwości związane z polowaniem u Indian z plemienia Arabela z Amazonii Peruwiańskiej, a także omówił wcześniejszą tradycję badawczą oraz metody i trendy badawcze. W wystąpieniu wskazano na wiele zagadnień, takich jak wierzenia o procesie czy też potrzebach recyklingu zwierząt dokonywanych obrzędowo przez miejscowych, rytualnych obrzędach związanych z zamianą mięsa w pokarm nadający się do spożycia-pokarm roślinny, rytuały związane z odczynianiem dzieci, które przejęły zwierzęce zachowania. Następnie głos zabrał Marek Wołodźko z Fundacji Kultury ponad kulturą z Gdańska. Prelegent przedstawił zgromadzonym swoje badania prowadzone wśród ludu Bora z Amazonii. W referacie skupiono się na kulturowych aspektach funkcjonowania zwierząt w wyżej wspomnianej społeczności. Wskazano, że owa społeczność nie prowadzi społeczno-ekonomicznej praktyki hodowli. Wykazano wiele ciekawych faktów, takich jak obecność młodych zwierząt leśnych pełniących funkcję zabawek oraz fakt, że zwierzęta takie jak psy i koty muszą utrzymywać się same, co powoduje konieczność zakupu nowych osobników w celu odnowy owych gatunków. Referent przedstawił też wiele symbolicznych kwestii, takich jak rytualne błaganie o pozwolenie na polowania „władcy lasu” czy chociażby zjawisko wycinania nozdrzy upolowanych zwierząt, mających na celu zapobieżenie przedostania się duszy zwierzęcia do ciała człowieka. Następnie głos oddano Wojciechowi Piaskowi – metodologowi historii, który zaprezentował referat na temat terminu „przyroda” oraz przyrody jako faktu kulturowego i fizycznego. Prelegent podjął próbę odpowiedzi na pytanie: „Czy przyroda istniała od zawsze?”. Wskazano, że w przyroda jako fakt kulturowy narodziła się dopiero w czasach nowożytnych. Ostatni referat konferencji wygłosił antropolog Rafał Kleśta-Nawrocki. Tytuł referatu:

„Czy wciąż możemy być ararami?” nawiązywał do interpretacji związanej ze słowami wypowiedzianymi przez plemię Bororo z Brazylii: „jesteśmy ararami”. Referent omówił myślenie mityczno-magiczne, konstrukt myślenia mitycznego oraz trwałość myślenia mityczno-magicznego, posługując się w przypadku ostatniego wieloma przykładami kulturowymi. Następnie otwarto panel dyskusyjny.

Symposium zakończono uroczystym podsumowaniem konferencji naukowej. Organizatorzy podziękowali zgromadzonym za udane obrady oraz zaprosili do przesyłania tekstów do publikacji pokonferencyjnej. Sesja spełniła swój interdyscyplinarny charakter, a także nadzieje i oczekiwania organizatorów oraz prelegentów, czego efektem były ciekawe i owocne panele dyskusyjne, wnoszące wiele interesujących konkluzji i nowych spostrzeżeń. Konferencja cieszyła się również zainteresowaniem i wysoką frekwencją. W obradach oprócz prelegentów uczestniczyło aktywnie również wielu gości oraz studentów Wydziału Nauk Historycznych.

Paweł Mateusz Modrzyński (Toruń)
ORCID: 0000-0003-0862-2915